

МІРОШНИК С. О.

Київський національний авіаційний університет

ОСНОВНІ ЕТАПИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЗООНІМІВ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено дослідженню характерних рис іспанських компаративних фразеологічних одиниць із зоосемічним компонентом, їхніх лексичних та семантичних особливостей, а також встановленню закономірностей функціональних змін, які супроводжують перенесення значень назв тварин, у неспоріднених мовах.

Ключові слова: компаративні фразеологічні одиниці, зоосемічний компонент, ідіома, словосполучення, ідіоматизація.

В статье определены отличительные черты испанских компаративных фразеологических единиц с зоосемическим компонентом, их лексические и семантические особенности, а также определены закономерности функциональных изменений, которые способствуют перенесению значений названий животных в неродственных языках.

Ключевые слова: фразеологическая единица, зоосемический компонент, идиома, словосочетание, идиоматизация.

The article is devoted to identifying of distinctive features of Spanish comparative idioms with zoonym components, their lexical and semantic features and also to identify functional changing which further to transference meaning of animals' names in unrelated languages.

Key words: phraseological unit, zoonym component, idiom, word combination, idiomatic expression.

Актуальність дослідження полягає, по-перше, в орієнтованості сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення особливостей мовної концептуалізації знань та уявлень людини про довкілля, по-друге, у необхідності виявлення національної специфіки та міжмовних подібностей у семантиці лексичних одиниць в іспанській і українській мовах, по-третє, у встановленні закономірностей функціональних змін, які супроводжують перенесення значень назв тварин, у неспоріднених мовах.

Наукова новизна дослідження полягає в багатосторонньому розкритті основних властивостей компонентного складу фразеологічних одиниць, до складу яких входять зооніми.

Мета цієї статті полягає в дослідженні фразеологічних одиниць із зоосемічним компонентом.

Об'єктом дослідження є зоосемізми – переносні значення назв тварин, закріплені в системі мови, що об'єктивують в іспанській і українській мовах типізовані значення та уявлення про фауну в проекції на людину.

Предметом дослідження є сутність зоонімів як компонентів фразеологічних одиниць іспанської мови. Методологічну основу дослідження складають положення лінгвокраїнознавства, лексикології, семантики, стилістики, граматики, фонетики, фразеології.

Фразеологічні одиниці представляють найбільш мальовничу й виразну частину словникового складу мови та відображають звичаї, традиції народу, згадки про його історію, фольклор. Фразеологія, як стверджують лінгвісти, є найбільш демократичною складовою словника, узятою із глибин мови народу. Фразеологічні одиниці характеризуються подвійним змістом, і значення складових слів стійкого словосполучення створюють певну картину, але фактичне значення всієї одиниці має мало, або й нічого спільного із цією картиною, створюючи цілком новий образ. Багато фразеологізмів утворилося на основі спостережень за поведінкою, зовнішнім виглядом, життям тварин. Саме це пояснює наявність у мові великої кількості фразеологічних одиниць із зоосемічним компонентом.

Вихідною передумовою лексикології як науки є твердження про те, що лексика будь-якої мови не є механічною сукупністю слів, а є певною системою, елементи якої співвідносні та взаємозв'язані, підпорядковані внутрішнім закономірностям цієї системи. Цілком природно, що з лексикологією пов'язана така лінгвістична наука, як фразеологія (від грецького *phrasis* – вираз, зворот, вислів і *logos* – вчення), що досліджує лексико-семантичну сполучуваність слів, стійкі мовні звороти, фразеологізми, однією з найважливіших властивостей яких є відтворюваність їх цілісних мовних одиниць. З огляду на це, фразеологічні одиниці аналогічні одиницям лексичним (словам), отже, і фразеологія як наука цим самим зближується з лексикологією. В. В. Єлісеєва зазначає, що, не зважаючи на те, що фразеологічні одиниці являють собою сполучення слів, вони розглядаються лінгвістами з позицій не синтаксису, як вільні сполучення, а лексикології. Причиною цього є, по-перше, те, що у вільному словосполученні можлива заміна будь-якого компонента в рамках цієї моделі, а у фразеологічному сполученні зв'язок між компонентами жорсткий і заміна одного з них є неможливою без зруйнування смислу всієї одиниці. Інша причина, через яку фразеологічні одиниці відносяться до об'єктів лексикологічного

дослідження, – це наявність у такого сполучення спільних рис зі словом. Як і слово, фразеологічна одиниця не утворюється в процесі мовлення з одиниць більш низького рівня, а відтворюється готовим блоком. Ця ознака вказує на те, що у фразеологічній одиниці, як і в слові, міститься єдине лексичне значення. Отже, фразеологічна одиниця являє собою не модельоване сполучення, пов'язане семантичною єдністю.

Фразеологія є порівняно молодогою дисципліною. Як наука вона виникла лише на початку ХХ століття. Її основні поняття, обсяг проблематики та об'єкт вивчення ще остаточно не визначені. Це пояснюється передусім великою функціональною, семантичною та структурною різноманітністю тих одиниць, що сприймаються як стійкі сполуки слів. Специфіка об'єкта дослідження викликає труднощі у визначенні як місця фразеологічного рівня в ієрархії мовної структури, так і місця фразеології серед інших лінгвістичних дисциплін.

Протягом довгого періоду часу фразеологію вважали одним із розділів лексикології. Очевидно, основою для цього послужила розроблена Ш. Баллі теза про еквівалентність фразеологізму слову, а слово – основний об'єкт лексикології. В. В. Виноградов зазначає, що в системі лінгвістичних дисциплін фразеологія іноді зовсім не знаходить собі місця, але найчастіше вона розміщується поряд із лексикологією чи є її частиною [3:118]. Проте, із часом підхід до фразеології почав змінюватись. Деякі вчені висловлюють думку, що фразеологія склалася як окрема мовна галузь. Так вважають О. В. Кунін, М. М. Копиленко, З. Д. Попова та інші. А ідею про необхідність створення фразеології як самостійного розділу лінгвістичної науки обґрунтував ще в 20-х роках Є. Д. Поліванов.

Одне із дискусійних питань фразеології стосується її об'єкта. Окреслити чітко коло питань фразеології досить важко. Виділяються різні підходи вчених. Одні вважають, що фразеологи повинні вивчати тільки словосполучення. Інші розширюють сферу фразеології за рахунок прислів'їв, крилатих висловів, афоризмів та інших мовленнєвих утворень. В. В. Виноградов, І. В. Арнольд та інші вчені стверджують, що лексичні компоненти прислів'їв та фразеологічної одиниці є сталими; а значення прислів'я традиційне й

переважно є переносним; вони уводяться в мовлення готовими [3:119].

Фразеологія має свої специфічні завдання: вивчення особливостей структури фразеологічних одиниць і механізму витворення семантичної цілісності в сполученнях слів; визначення причин їх фразеологізації; дослідження взаємовідносин фразеологічних зворотів з іншими лінгвістичними одиницями – словом, словосполученням, реченням; з'ясування історико – етимологічної основи фразеологічних одиниць, внутрішня форма яких утрачена; вивчення законів розвитку фразеологічного складу; вироблення наукової системи опрацювання різнотипних фразеологічних структур у загальнономовних та спеціальних словниках тощо [1:9].

Отже, фразеологія вивчає фразеологічну систему мови в її сучасному стані та в історичному розвитку.

Фразеологія, як і будь-яка інша дисципліна, послуговується певними методами досліджень. Основні з них такі: 1. Метод семантичної ідентифікації. Цей метод використав Ш. Баллі для визначення стійкого сполучення. Метод полягає у виділенні загальної ознаки, що дає змогу (або не дає такої) замінити зворот певним словом-ідентифікатором (ідентифікатор – це, передусім, логічний еквівалент, який служить лише засобом опису явища й не є фактом мови): *estar como sardinas en lata* як *івасі у бочці*, і т. п. 2. Контекстологічний метод. Він був опрацьований Н. Н. Амосовою. Вона вважає, що фразеологізми слід вивчати синхронно, а при виборі методу необхідно виходити зі специфіки конкретної мови. Ознакою фразеологізму Амосова висуває контекстуальну взаємодію слів у їх сполученнях у залежності від типу контексту – змінного, де вказівний мінімум має більшу або меншу кількість варіацій у межах одного семантичного оточення, чи постійного, під яким розуміється фіксоване сполучення слів, де варіації компонентів виключені, або максимально обмежені. 3. Метод оточення. За допомогою цього методу структуру фразеологізму можна визначити як систему зв'язків між словосполученням та елементами контекстного оточення, що із цією фразеологічною одиницею пов'язані. 4. Метод фразеологічної ідентифікації. Від методу семантичної ідентифікації він відрізняється тим, що не прирівнюється до слова, як це робив

Ш. Баллі. Теорія еквівалентності фразеологізму слову замінюється теорією співвіднесеності зі словами. Автор методу – О. В. Кунін. Крім цих у літературі розглядаються також методи: варіаційний, комплексний, фразеологічної аплікації, монемний, семантичного диференціала, машинного перекладу та інші [2:46].

1. Одним із дискусійних питань є термінування мовної одиниці, що є першоелементом фразеології. Серед фразеологічних термінів зустрічаються явища синонімії та полісемії. Фразеологія, ідіоматика, фраземіка виступають як синоніми в таких значеннях: 1) сукупність основних одиниць (фразеологізмів, ідіом, фразем) фразеології даної мови; 2) розділ мовознавства, що вивчає фразеологізми (ідіоми, фраземи). Разом із тим, наявність у них двох значень дозволяє характеризувати їх як полісемантичні одиниці [2:4].

Синонімічний ряд на позначення одиниці дослідження фразеології містить терміни, які мають як родові, так і видові значення. У науковій літературі співіснують найменування: ідіома, ідіоматичний вислів, стійке словосполучення, фразеологічне словосполучення, фразеологічний зворот, неподільне словосполучення, лексикалізоване словосполучення, автоматизована фраза, стійка фраза та ін. Певні терміни навіть не можна назвати термінами, настільки вони неточні. Деякі фразеологи захоплюються створенням нових термінів без достатніх на те підстав, наприклад: графічні фразеологізми, морфологічні фразеологізми, фразеолоїди і т. п. Подібна заплутаність термінології, що не має собі рівних у жодному розділі мовознавства, створює додаткові труднощі на шляху створення фразеології як лінгвістичної дисципліни [2:4]. На нашу думку, їх незручно вживати в значенні родового найменування, бо вони або звужують поняття (не всі типи фразеологічних одиниць можна окреслити назвою “словосполучення”), або мають у вжитку неоднакове розуміння, як-от “ідіома”.

Fraseología es una ciencia sobre la combinación léxica (no gramatical) de las palabras. Tal definición de la fraseología la encontramos en muchos diccionarios terminológicos y en manuales.

Bajo la composición fraseológica del idioma comprendemos el repertorio de expresiones idiomáticas fijas que se repiten en su uso y que semanticamente son más expresivas y más ricas que las palabras. Наведемо визначене порівняння, яке сформував Мартін Вівальді:

“*La comparación o imagen es un procedimiento literario que sirve para hacer comprender mejor una noción abstracta o un objeto poco conocido para pintar con fuerza una situación o simplemente para poner de relieve una idea o darle cierta gracia*” [4:501].

Як бачимо, термін багатозначний. Саме ним користуються іспанські мовознавці. Англійський і французький термін “ідіома” (фр. *idiome*, англ. *idiom*) інколи вживається на позначення своєрідних рис та особливостей тієї чи іншої мови.

Отже, в умовах великої термінологічної дублентності найзручнішим найменуванням на позначення мовної одиниці, що є першоелементом фразеології, ми вважаємо термін “фразеологічна одиниця”.

Т. І. Арбекова: “Фразеологічна одиниця – це сполучення слів з низьким показником комбінаторності, який зумовлений структурно-системними особливостями компонентів (чи одного з них) або особливим характером відношення словосполучення до дійсності, а також з’єднанням цих двох факторів”.

Фразеологічним одиницям (далі ФО) притаманні певні особливості:

- ФО не допускає відчутних змін у порядку та складі слів за винятком граматичних змін (переважно в категорії роду та часу) або тих випадків, коли існують визначені загальноновживані її варіації.
- ФО не можуть формуватись на основі помилкової аналогії (на основі ідіоми “*Como mula con collera*” – “як павуга” не можна утворити ідіому “*La mula sin collera*” в значенні “як мулиця без хомута”).
- ФО має раз і на завжди встановлене значення.
- За винятком тих випадків, коли контекст здатен показати зміст ФО, її зміст переважно не можна вгадати.

Поняття ідіоматичності не є чітко визначеним. Деякі лінгвісти вважають, що термін ідіоматичність вимагає пояснення [4:77]. Існувала точка зору, що словосполучення, яке не підлягало дослівному перекладу, вважалось ідіоматичним. Тому, якщо ідіоматичність розглядати як основну характерну рису ФО, то одні й ті ж словосполучення іспанської мови можуть вважатись ідіоматичними тими людьми, які розмовляють українською мовою, і

неідіоматичними – тими, чия рідна мова містить аналогічні словосполучення. Наприклад, на думку українських лінгвістів, словосполучення *tomar café, tomar un refresco, etc* належать до фразеології, оскільки їх український переклад (пити чай, прохолодний напій) не має еквівалента дієслову *tomar*. А люди, що розмовляють французькою мовою, не знаходять нічого ідіоматичного в цих словосполученнях, оскільки у французькій мові існують подібні лексичні одиниці. Такий підхід до ідіоматичності Гінзбург пропонує назвати інтерлінгвістичним, оскільки він включає порівняння двох різних мов [4:77].

Термін ідіоматичність розуміють як брак мотивації з точки зору тих, для кого ця мова є рідною. Такий підхід, як наголошено, називають інтралінгвістичним [4:77]. Інакше кажучи, говорити про ідіоматичність слід у межах мови, а не поза її межами. Переосмислення значення, стійкість складу, встановлене значення є характерними особливостями фразеологічних одиниць. Один із цих факторів, а саме: часткове чи повне переосмислення значень компонентів ФО, є необхідною (хоча й недостатньою) умовою наявності в них образності. Саме завдяки цьому фактору можна говорити про образність як про характерну рису більшості фразеологізмів. *Se quedo como un gallo de marón* – голый, як сокіл (в українській мові – сокіл, а в іспанській мові – осетер), *poner como un pulpo* – бити, як Сидорову козу (в українській мові – Сидорова коза, в іспанській – восьминіг), *desapareció como por encanto* – як корова язиком злизала (в іспанській мові – зачарований, в українській – корова). Створення ефекту образності досягається завдяки використанню метафори, метонімії, порівняння. *Es rojo como un sangrejo* – червоний, як рак, *cuando la rana críe pelo, cuando teen las gallinas* – коли рак свисне, *le diré cuántas son cinco, le enseñaré lo que es bueno* – я покажу де раки зимують. Значення багатьох ФО є певною мірою вмотивованими. Послаблення мотивації призводить до його більшої ідіоматичності. Процес ідіоматизації зоонімів пов'язаний з їхньою метафоризацією, а продукти ідіоматизації несуть знання про національну специфіку народу.

Функціональна переорієнтація в галузі виникнення ФО, тобто ідіоматизація, виступає частиною лексикалізації синтаксичної одиниці.

Висновки. Фразеологічним одиницям характерні певні особливості: вони не допускають відчутних змін або тих випадків, коли існують визначені загальноживані їх варіації; не можуть формуватися на основі помилкової аналогії; мають раз і назавжди встановлене значення; за винятком тих випадків, коли контекст показує зміст фразеологічних одиниць, їх зміст переважно не можна вгадати, оскільки в основі процесу фразеологічної номінації лежить фразеологічне переосмислення. Найважливішими типами переосмислення є метафора та метонімія.

Подальші перспективи дослідження. Фразеологія має свої специфічні завдання, найважливішим з яких є вивчення особливостей структури фразеологічних одиниць і механізм їх творення, причини їх фразеологізації, з'ясування історико-етимологічної основи фразеологічних одиниць, законів їх розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Истоки, проблемы и категории прагматики / Нина Давидовна Арутюнова, Елена Викторовна Падучева // Новое в зарубежной лингвистике : сб. науч. статей / сост. Нина Давидовна Арутюнова. – М.: Прогресс, 1985. – Вып. 16 : Лингвистическая прагматика. – С. 8–42.
2. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови / Ярослав Андрійович Баран. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – 176 с.
3. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография Виктор Владимирович Виноградов. – М.: Наука, 1977. – 312 с.
4. Головка Е. Б. Исследование наречных фразеологических оборотов испанского и английского языков / [Елена Борисовна Головка, Оксана Владимировна Фролова, Евгения Александровна Бармина] // Материалы десятой юбилейной междунар. конф. [“Высшее образование в XXI веке: Информация – Коммуникация – Мультимедиа”], (17–19 сентября 2003 г.) / отв. за вып. Аркадий Андреевич Слободянюк. – Севастополь : СевНТУ, 2003. – С. 205–209.
5. Зернова Л. Г. Реализация элементов структуры значения фразеологической единицы в контексте / Любовь Георгиевна Зернова // Проблемы знания языкового знака. / КГПИИЯ. – 1982. – С. 34–38.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Animal Idioms* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.idiomconnection.com/animal.html#A>
2. *Spanish Idioms* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : & Idiomatic Expressions//http://www.learn-english-today.com/idioms/idioms_proverbs.html